

T.B.M.M.
HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ
Grup Başkanlığı

Sayı : 19229
Tarih : 13.06.2022

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİS BAŞKANLIĞINA

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun teklifim ve gerekçesi ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Mehmet Rustu TIRYAKI
Batman Milletvekili

GENEL GEREKÇE

Mali Eylem Görev Gücü/Financial Action Task Force (FATF), OECD içerisinde ancak OECD'den bağımsız olarak BM Güvenlik Konseyi bünyesinde G7 ülkeleri tarafından 1989 yılında kurulmuştur. Kuruluş amacı, kara paranın aklanmasıyla mücadele ve bu amaçla ülkelerin mevzuat ve bankacılık sistemlerinin standart hale getirilmesi olan FATF'ye 1991 yılında katılan Türkiye, bu konudaki ilk yasal düzenlemesini tam 15 yıl sonra, 2006 yılında, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun ile gerçekleştirmiştir. FATF 2001 yılında gerçekleştirdiği genel kurulunda terörizmin finansmanı ile mücadele edilmesini de görev alanına ilave etmiş Türkiye bu konudaki ilk düzenlemeyi de tam 12 yıl sonra -2013 yılında- 6415 sayılı Terörün Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunla gerçekleştirmiştir.

40 temel tavsiyesine ek olarak 9 tane de özel tavsiye kararı bulunan FATF, üye ülkelerin bu kararlara uyup uymadığını, gösterdiği gelişmeleri ve uluslararası sözleşmelere uyumunu periyodik olarak kontrol etmektedir. 2009 yılı Eylül ayında gerçekleştirilen FATF genel kurulunda detaylı bir incelemeye tabi tutulan Türkiye'ye Şubat 2010'da bir eylem planı sunulmuş ve Türkiye gri listeye alınmıştır. 2012 yılında gerçekleştirilen genel kurulda ise Şubat 2013'e kadar gerekli adımlar atılmazsa İran ve Kuzey Kore'ye ek olarak Türkiye'nin de kara listeye alınacağı bildirilmiştir. Verilen sürenin dolmasından hemen önce Şubat 2013'te, 6415 sayılı Terörün Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesiyle Türkiye gri listeden çıkarılmış ve kara listeye girmekten de kurtulmuştur. Yaklaşık 5 yıl sonra FATF, Türkiye ile ilgili yaptığı 14 ay süren bir inceleme sonucunda 2019 yılında 238 sayfalık bir rapor yayınlamış ve Aralık 2020'ye kadar düzenleme yapmazsa Türkiye'nin tekrar gri listeye alınacağını bildirmiştir. Yine verilen sürenin dolmasından hemen önce, 18 Aralık 2020 tarihinde, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmeye başlanmıştır.

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	Adalet
Esas Komisyon	İçişleri
Tarih: 14 Haziran 2022 Esas No: 2/4493	

T B M M BAŐKANLAR VE KARARLAR BAŞKANLIĞI
13 Haziran 2022
Muhtar

T B M M GENEL MURAKK
13 Haziran 2022
No. 1031508
ERYSİNGİTİKİLMİSTİR

Düzenleniş amacı “kara paranın aklanması” olması gereken bu kanun teklifi, ilk 6 maddesinde teklifin amacına uygun olarak “kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanının önlenmesi”ne ilişkin hükümler içerse de teklifin ekseriyeti getiriliş amacının oldukça dışında düzenlemelerle hazırlanmıştır. 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu’nu değiştiren 4 madde, 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nu değiştiren 7 madde, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun’u değiştiren 6 madde, Türk Ticaret Kanunu’nu değiştiren 8 madde, Terörün Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun’u değiştiren 8 madde, CMK’yi değiştiren 1 madde ve Kabahatler Kanunu’nu değiştiren 1 madde ile teşekkül ettirilmiş ve 31 Aralık 2020 tarihinde de Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan bu yasa özellikle Dernekler Yasası’nda öngördüğü değişikliklerle sivil toplum için adil yargılanma hakkı, örgütlenme ve ifade özgürlüğü gibi temel insan hakları bakımından oldukça büyük riskler barındırmaktadır.

Anayasa’nın 33’üncü maddesine, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’nin 11’inci maddesine ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 20’nci maddesine aykırı olarak getirilen ve sadece dernekleri değil vakıflar, sendikalar ve siyasi partileri de kapsayabilecek olan bu maddelerle; bazı suçlardan mahkum olanların hiçbir zaman dernek yönetiminde ve genel kurul dışındaki hiçbir organda görev alamamasının, derneklerin İçişleri Bakanlığınca her yıl denetlenebilmesinin ve bu denetim kapsamında bütün kamu kurum ve kuruluşlarından, bankalar dahil gerçek ve tüzel kişilerin tamamından her türlü bilgi ve belgenin istenebilmesinin, masumiyet karinesine tamamen aykırı olacak şekilde sırf hakkında yürütülen bir soruşturma olması sebebiyle derneğin yönetim, denetim veya başka bir organındaki bir kişinin görevinden uzaklaştırılabilmesinin ve derneklere kayyum atanabilmesinin önü açılmıştır. Böylece düzenlemenin, bireyin anayasal hakkı olan örgütlenme özgürlüğünü anayasal temel hak ve hürriyetlerin sınırlama rejimi dışına çıkılarak elinden alınması sonucunu doğurabileceği kuşkusuzdur. Birey üzerindeki etkinin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının tüzel kişiliği üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak tehdit etkisi oluşturacağı görülmektedir.

2016 yılının Kasım ayında başlayan OHAL KHK’leri ile ilk olarak önce dernek ve vakıfların çalışmaları askıya alınmış ardından da faaliyetleri durdurulmuştur. İfade ve örgütlenme özgürlüğüne dair bu denli geniş ve keskin uygulamalar dizisi sonucunda 1.748 vakıf ve dernek kapatılırken pek çok gazete ve radyo yayını yapan kuruluşun da faaliyetlerine son verilmiştir. Temel, çatı ve yan haklar üzerine çalışan bu kuruluşların faaliyetlerine son verilmesi, Türkiye mevzuatında terör tanımının muğlak, değişken ve dolayısıyla suistimale açık olması birlikte düşünüldüğünde 7262 sayılı yasa ile Sivil Toplum Örgütlerinin, faaliyetlerinden alıkonulma, kayyum atanma ve kapatılma tehdidiyle çalışma yürütmeye çalıştığı aşıkardır.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- Bazı suçlar bakımından Türk Ceza Kanunu'nun 53'üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş veya affa uğramış olmasına rağmen kişilerin dernek genel kurulu hariç hiçbir organda görev alamayacak olması temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Cezasının infazını tamamlamış ve memnu haklarının iadesini almış kişilerin dernek organlarında yer almaktan süresiz ve geri dönüşsüz olarak mahrum bırakılması Anayasa ve uluslararası sözleşmelere aykırılık teşkil etmektedir.

MADDE 2- Dernek denetimini yapacak olan belirsiz bir kamu görevlisinin mahkeme kararı olmaksızın devlet kurumlarından, kamu/özel bankalarından ve gerçek/tüzel kişilerden bilgi/belge isteyebilecek olması özel hayatın gizliliğine ve kişisel verilerin korunması kanununa aykırılık teşkil etmektedir. Teklif ile, hangi bilgi ve belgelerin kimler tarafından, ne kadar süreyle kullanılmak üzere istenebileceği ve ne kadar muhafaza edileceği belirtilmemiş olan muğlak ifadelerle dernekler üzerinde sınırsız bir denetim yetkisine yol açarak hakkın özüne dokunan maddenin ilgili kısımlarının kanun metninden çıkarılması öngörülmektedir.

MADDE 3- Madde ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanının önlenmesine ilişkin kararlarının uygulanmasına yönelik usul ve esasları düzenlenmesi lazım gelen 7262 sayılı yasanın 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda getirmiş olduğu düzenlemelerin kaldırılarak sivil toplum ve örgütlenme özgürlüğü açısından yarattığı/yaratacağı hak kayıpları ile risklerin önlenmesi amaçlanmaktadır.

MADDE 4- Kanunda sayılı bazı suçlar bakımından herhangi kesinleşmiş bir yargı kararı aranmadan derneklerin yönetim/denetim kurulu üyeleri ya da ilgili bir personeli hakkında soruşturma başlatılması durumunda hakkında soruşturma başlatılan kişinin İçişleri Bakanı tarafından görevinden uzaklaştırılabilmesi, yine "sakınca görülmesi" durumunda İçişleri Bakanına ilgili derneği geçici olarak faaliyetten alıkoyma yetkisinin verilmiş olması, başta masumiyet karinesi olmak üzere kişi temel hak ve hürriyetlerinin kısıtlanması, hukuk devleti ilkesi ile örgütlenme ve dernek kurma hakkı bakımından Anayasa ile tanınmış temel, çatı ve yan hakların ihlaline yol açmaktadır. Teklif ile dernekleri örgütlenme özgürlüğünün öznesi olmaktan çıkararak demokratik hukuk devletinde tanımı bulunmayan kuruluşlara döndürecek olan bu ihlallerin giderilmesi amaçlanmaktadır.

MADDE 5- Madde ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanının önlenmesine ilişkin kararlarının uygulanmasına yönelik usul ve esasları düzenlenmesi lazım gelen 7262 sayılı yasanın 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda yapmış olduğu düzenlemelerin kaldırılarak sivil toplum ve örgütlenme özgürlüğü açısından yarattığı/yaratacağı hak kayıpları ile risklerin önlenmesi amaçlanmaktadır.

MADDE 6- Madde ile 5253 sayılı Dernekler Kanununun ilgili maddesinin teklifteki düzenlemelerle uyumlu hale getirilmesi ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanının önlenmesine ilişkin kararlarının uygulanmasına yönelik usul ve esasları düzenlenmesi lazım gelen 7262 sayılı yasanın 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda yapmış olduğu değişikliklerin kaldırılarak sivil toplum ve örgütlenme özgürlüğü bakımından meydana gelmiş ve/veya gelecek olan hak kayıpları ile risklerin önlenmesi amaçlanmaktadır.

MADDE 7- Yürürlük maddesidir.

MADDE 8- Yürütme maddesidir.

5253 SAYILI DERNEKLER KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA İLİŞKİN KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 4.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 12'nci maddesinin üçüncü fıkrası kanun metninden çıkarılmıştır.

MADDE 2- 4.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 19'uncu maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş dört, beş ve altıncı fıkraları kanun metninden çıkarılmıştır.

“Gerekli görülen hallerde, derneklerin tüzüklerinde gösterilen amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterip göstermedikleri, defterlerini ve kayıtlarını mevzuata uygun olarak tutup tutmadıkları İçişleri Bakanı veya mülkî idare amiri tarafından denetletilebilir. Bu denetimlerde kolluk kuvveti mensupları görevlendirilemez. İçişleri Bakanlığı ve mülkî idare amirlerinin yapacağı denetimler mesai saatleri içerisinde yapılır. Bu denetimler en az yirmi dört saat önce derneklere bildirilir.”

MADDE 3- 4.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 21'inci maddesinin ikinci fıkrası kanun metninden çıkarılmıştır.

MADDE 4- 4.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun “Görevden uzaklaştırma ve faaliyetten geçici alıkoyma” başlıklı 30/A maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 5- 4.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 32'nci maddesinin birinci fıkrasının “k” bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, birinci fıkranın “t” bendi ile maddenin ikinci fıkrası kanun metninden çıkarılmıştır.

“k) 9 ve 19 uncu maddelerin üçüncü fıkralarındaki zorunluluğa uymayanlar ile tutulması zorunlu olan defter ve belgelerin, gerekli dikkat ve özen gösterilmiş olması şartıyla elde olmayan bir nedenle okunamayacak hâle gelmesi veya kaybolması hâlinde, öğrenme tarihinden itibaren on beş gün içinde dernek merkezinin bulunduğu yerin yetkili mahkemesine zayi belgesi almak için başvurmayan veya bu belgeyi denetim sırasında ibraz edemeyenler üç aya kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır. 21 inci maddedeki yükümlülükler aykırılık halinde de failler hakkında aynı cezaya hükmolunur.”

MADDE 6- 4.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 36'ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Bu Kanun hükümleri; yabancı dernekler ile merkezleri yurt dışında bulunan dernek ve vakıf dışındaki kâr amacı gütmeyen kuruluşların Türkiye'deki şube veya temsilcilikleri hakkında da ceza hükümleri ile birlikte uygulanır. Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun hükümleri uygulanır.”

MADDE 7- Bu kanun hükümleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 8- Bu kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.